Tanja Polvinen & Susanna Sadwinski

Osallisuus etsivässä päihdetyössä

Asiakkaiden kokemuksia EPIS! -hankkeesta

Sosionomi (amk)

Sosiaaliala

Syksy 2024

KAMK • University of Applied Sciences

Tiivistelmä

Tekijät: Polvinen Tanja & Sadwinski Susanna

Työn nimi: Osallisuus etsivässä päihdetyössä - Asiakkaiden kokemuksia EPIS! -hankkeesta

Tutkintonimike: sosionomi (AMK)

Asiasanat: etsivä päihdetyö, jalkautuva päihdetyö, päihteiden ongelmakäyttö, päihdehaitat, laadullinen tutkimus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia laadullisen haastattelututkimuksen avulla Sirkkulanpuiston toimintayhdistyksen etsivän päihdetyön EPIS! -hankkeen vaikutuksia asiakkaiden palveluihin ohjautumisessa asiakkaiden näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa hankkeelle tietoa hankkeen piirissä olleiden kuopiolaisten päihteidenkäyttäjien näkemyksistä siitä, miten he ovat kokeneet hankkeen ohjanneen heitä tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Tutkimuksessa syntyvää materiaalia on mahdollista hyödyntää taustatietona lakimuutoksen myötä julkiseksi palveluksi muuttuneessa jalkautuvassa päihdetyössä Kuopiossa sekä Sirkkulanpuiston toimintayhdistyksen myöhemmän toiminnan kehittämisessä.

Opinnäytetyössä on haastateltu EPIS! -hankkeen asiakkaina olleita päihteidenkäyttäjiä teemahaastattelun avulla. Haastatteluaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu jalkautuvasta päihdetyöstä ja päihdehaittoja vähentävästä työmallista sekä osallisuuden kokemuksesta.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että EPIS! -hankkeen asiakkaiden kokemus jalkautuvasta päihdetyöstä oli myönteinen ja tämän kaltaiselle työlle Kuopiossa on edelleen tarvetta. Hankkeen tarjoama neuvonta ja tuki kuopiolaisille päihteiden käyttäjille on ollut merkittävä, joten jalkautuvan työskentelyn kehittäminen on tärkeää myös jatkossa. Hankkeen piirissä olleiden asiakkaiden kokemus palveluihin ohjautumisesta ei niinkään korostu haastatteluista. Haastatteluun osallistuneista suurin osa on kokenut osallisuutensa lisääntyneen hankkeen myötä ja he ovat kokeneet, että ovat päässeet osallistumaan myös muuhun Sirkkulanpuiston toimintayhdistyksen järjestämään toimintaan. Kaduille suuntautuvasta jalkautuvasta työskentelystä on myös muiden tutkimusten mukaan koettu olevan hyötyä asiakkaan osallisuuden näkökulmasta.

Abstract

Authors: Polvinen Tanja & Sadwinski Susanna

Title of the Publication: Inclusion in Outreaching Substance Abuse Work - Client experiences of the EPIS! project

Degree Title: Bachelor of Social Services

Keywords: outreaching substance abuse work, problematic substance abuse, harms related to substance abuse, qualitative research

The purpose of this thesis was to examine, by using the qualitative interview research method, the impacts of the EPIS! project, carried out by Sirkkulanpuiston toimintayhdistys (an association that provides outreach social services in Kuopio), focusing particularly on referring clients to services from their perspective. The aim was to produce information about how substance users who had participated in the project felt the project had referred them to the mental health and substance abuse services they needed. The information can be utilized as background information for future outreach substance abuse work, which is now a public service due to a change in legislation, as well as for the future development of the activities of Sirkkulanpuiston toimintayhdistys.

In this thesis, substance users who were clients of the EPIS! project, were interviewed using thematic interviews. The interview data was analyzed through data-driven content analysis. The theoretical framework of the study consists of outreach substance abuse work, abuse-related harm reduction models, and the experience of inclusion.

The results of this thesis indicated that the experiences of the EPIS! project clients regarding outreach substance abuse work were positive and that there is still a need for such work in Kuopio. The guidance and support provided to substance abusers in Kuopio by the project has been significant, so it is important to develop outreach work in the future. However, the clients' experiences regarding referring to services were not particularly highlighted in the interviews. Most interviewees felt that their sense of inclusion had increased due to the project, and they reported having participated in other activities organized by Sirkkulanpuiston toimintayhdistys as well. According to other studies, street outreach work is also perceived as beneficial from the perspective of client inclusion.

Sisällys

1 JOHDANTO 1

2 PÄIHDETILANNE JA PÄIHDEPALVELUT KUOPIOSSA 4

2.1 Päihteiden ongelmakäyttö ja päihdehaitat 4

2.2 Päihdetilanne Kuopiossa 5

2.3 Päihteiden käyttäjille suunnatut palvelut 6

2.4 EPIS! -hanke 7

3 OSALLISUUS ETSIVÄSSÄ PÄIHDETYÖSSÄ 8

3.1 Etsivä päihdetyö 8

3.2 Osallisuus 9

4 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA 10

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMA 12

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN 13

6.1 Työn eteneminen 13

6.2 Laadullinen tutkimusmenetelmä 14

6.3 Tutkimusaineiston keruu 16

6.4 Aineiston käsittely ja analysointi 18

7 TULOSTEN TARKASTELU 20

7.1 Konkreettiset työmenetelmät 21

7.2 Psykososiaalinen tuki 23

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA 25

8.1 Eettisyys ja luotettavuus 25

8.2 Johtopäätökset 27

8.3 Pohdinta 29

Lähteet 31

Liitteet

Liite 1. Aineistonhallintasuunnitelma

Liite 2. Teemahaastattelun kysymykset

1 JOHDANTO

”Tuntuuko elämä EPIKSELTÄ!?”

Vaikka sosiaali- ja terveyspalvelut ovat julkisesti saatavilla, kaikki eivät kuitenkaan pääse niihin käsiksi. Arvioiden mukaan vain noin kolmasosa päihteitä käyttävistä ovat tarvitsemiensa palvelujen piirissä. Hoitamattomat päihdeongelmat johtavat ongelmien kasautumiseen ja pahenemiseen, mikä muodostaa merkittävän kansanterveydellisen ja taloudellisen haasteen. Päihteitä ongelmallisesti käyttävien voi olla haastavaa sitoutua eri palveluihin, jos ne ovat liian hankalasti saavutettavissa. (Poikonen 2018, 38–39.)

Sosiaalihuoltolain (L 1301/2014) mukaisesti erityistä tukea tarvitsevat asiakkaat ovat henkilöitä, jotka kohtaavat erityisiä haasteita sosiaali- ja terveyspalvelujen hakemisessa ja saamisessa. Päihdeongelmat voivat vaikuttaa monin eri tavoin yksilön kykyyn hakea ja saada tarvitsemiaan palveluja. Päihteiden käytön tuomat haasteet voivat liittyä esimerkiksi sosiaalisiin, psykologisiin tai jopa taloudellisiin tekijöihin, jotka estävät asiakasta saamasta oikea-aikaista apua. Sosiaalihuoltolain tavoitteena on varmistaa, että erityistä tukea tarvitsevat aikuiset saavat oikea-aikaista ja asianmukaista apua, mikä mahdollistaa heidän osallisuutensa yhteiskunnassa ja edistää heidän hyvinvointiaan. On tärkeää, että palvelut ovat saavutettavissa ja helposti löydettävissä, ja että asiakkaita ohjataan niiden piiriin. (Kuusisto & Kalliomaa-Puha 2019, 93; L 1301/2014.)

Suomessa huumeiden käyttö on lisääntynyt, mikä näkyy myös huumausaineisiin liittyvien rikoksien lisääntymisenä (Hakkarainen & Karjalainen 2024). Myös Kuopiossa päihteiden käyttö on lisääntynyt, ja ongelmallinen päihdekäyttäytyminen näkyy myös katukuvassa. Pohjois-Savossa esiintyy päihde- ja mielenterveysongelmia muuta Suomea enemmän, eikä alueella ole hoitoa näihin ongelmiin riittävästi. Huonoon tilanteeseen on herätty myös viranomaisten keskuudessa ja Kuopion alueella onkin käynnistynyt viime vuosien aikana useita eri hankkeita, joiden avulla toivotaan helpotusta lisääntyneisiin mielenterveys- ja päihdeongelmiin sekä yleisen turvallisuuden lisääntymiseen kaduilla. (Nykänen 2021; Inkinen 2022.)

Kuten OTKES:in vuoden 2023 tutkintaraportin mukaisesti muuallakin Suomessa, myös Kuopiossa päihdepalvelut saattavat olla kohderyhmän hankalasti hahmotettavissa ja niiden toteutus on hajautunut eri palveluntuottajille. Palveluja tarjotaan sekä hyvinvointialueen tuottamana, kuin myös muiden palveluntuottajien toimesta. Kuopiossa pääasiallisesti päihdepalveluista vastaa

Päihdepalvelusäätiö (Kuopion kaupunki 2024). Yksi säätiön perustajista on Sirkkulanpuiston toimintayhdistys, joka on pitkään toiminut kuopiolainen kansanterveysjärjestö, joka tuottaa erityisryhmien asumispalveluita sekä ylläpitää lakisääteistä päiväkeskustoimintaa. Palveluiden lisäksi yhdistyksellä on hankkeita, joiden tavoitteena on parantaa päihteiden käyttäjien tilannetta. Yhdistyksellä on kansalaistoimintaan perustuvaa laajaa kehittämis- ja kokeilutoimintaa. Yhdistys pyrkii ensisijaisesti asunnottomuuden ja syrjäytymisen, sekä näiden uhan, ehkäisemiseen. Lisäksi toiminnan tavoitteena on auttaa heikommassa asemassa olevia, mahdollisesti sosiaalisista ongelmista kärsiviä ihmisiä. Sirkkulanpuisto pyrkii olemaan aktiivinen vaikuttaja kuopiolaisen päihdetyön kentällä ja kehittää uusia toimintamuotoja ympäristöstä esille nousseiden tarpeiden pohjalta. (Sirkkulanpuisto 2023.)

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Sirkkulanpuiston toimintayhdistyksen etsivän päihdetyön EPIS! -hanke. Hankkeen tarkoituksena on ollut ongelmallisesti päihteitä käyttävien henkilöiden päihteiden käytön seurauksena yksilölle ja ympäristölle aiheutuvien haittojen vähentäminen jalkautuvan päihdetyön keinoin Kuopion alueella vuosina 2021–2024. Hankkeen kohderyhmänä ovat erityisesti ongelmallisesti päihteitä käyttävät, jotka eivät ole syystä tai toisesta tarvitsemiensa palvelujen piirissä. (Ruuskanen 2021.)

Opinnäytetyössä tutkittiin asiakkaiden kokemuksia EPIS! -hankkeen ja etsivän päihdetyön osuudesta palveluihin ohjautumisessa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää haastattelun avulla asiakkaiden subjektiivisia kokemuksia hankkeen vaikutuksista päihteitä käyttävien palvelupolkuun ja tarvittaviin päihdepalveluihin pääsemisessä. Haastattelut tehtiin teemahaastattelun avulla ja tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä teemoittelumenetelmää käyttäen. Nostamme haastattelumateriaaleista esiin asiakkaiden yksilöllisiä kokemuksia siitä, miten hanke on ollut mukana heidän ohjautumisessaan päihdepalveluihin. Opinnäytetyön tekemisessä on hyödynnetty haastatteluilla kerätyn aineiston lisäksi etsivään päihdetyöhön ja päihdepalveluihin liittyvää kirjallisuutta, tutkimuksia ja lehtiartikkeleita, tutkimus- ja menetelmäkirjallisuutta sekä tilastotietoa Kuopion päihdetilanteesta.

Opinnäytetyö vahvisti opinnäytetyön tekijöiden ammatillista osaamista ja ymmärryksen kehittymistä kohderyhmän parissa työskentelystä sekä sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmästä. Aihe on ajankohtainen, koska jalkautuvaa työtä ollaan kehittämässä ja se on koettu helposti lähestyttävänä ja varsin myönteisenä työtapana. Sosiaalihuoltolain uudistuksessa syrjäytymisen ehkäisemiseksi on myös lakisääteisesti tehtävä etsivää työtä (L1301/2014). Lisäksi aihe oli kiinnostava

myös siinä mielessä, että etsivää päihdetyötä ei ole vielä kovin paljon tutkittu ja kiinnostus päihdeasiakkaiden parissa työskentelyyn on sosionomiopintojen alusta lähtien tuntunut meitä yhdistävän.

2 PÄIHDETILANNE JA PÄIHDEPALVELUT KUOPIOSSA

Kuvaamme tässä luvussa, päihteiden käyttäjille suunnattuja palveluja, Kuopion päihdetilannetta sekä etsivän päihdetyön toteuttamista Kuopion alueella. Koska päihteiden käyttö on Kuopiossa lisääntynyt vuosi vuodelta, on päihdehaittoja vähentävälle työlle selkeästi tarvetta. EPIS! -hanke on vuosina 2021–2024 tarjonnut etsivän työmenetelmän keinoin haittoja vähentävää työtä kuopiolaisille päihteitä ongelmallisesti käyttäville.

2.1 Päihteiden ongelmakäyttö ja päihdehaitat

Päihteiden käytöllä tarkoitetaan alkoholin sekä muiden huumaavien aineiden käyttöä. Päihteiden haitallisesta käytöstä puhutaan silloin, kun käyttöön liittyy erilaisia riskejä ja esimerkiksi alkoholiannosten määrä kasvaa yli suositusten. Haitallista päihteiden käyttöä yksilö pystyy kuitenkin itse hallitsemaan eikä kyse ole välttämättä vielä riippuvuudesta. Päihderiippuvuus syntyy, kun päihteiden käyttö alkaa hallita elämää ja siitä tulee pakonomaista. Elämä pyörii vain päihteiden ja niiden hankkimisen ympärillä. (Mieli ry 2024.) Runsas päihteiden käyttö aiheuttaa haittaa, kuten esimerkiksi taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia (THL 2023). Myös terveydelle päihteet ovat runsaasti käytettyinä erittäin haitallisia. Päihteiden käytöllä voidaan yrittää poistaa ahdistusta ja usein puhutaan, että juodaan suruun, jolloin päihteillä siis yritetään turruttaa tai estää negatiivisia tunteita. (Mieli ry 2024.)

Päihteiden ongelmakäyttö aiheuttaa eniten haittaa käyttäjälle itselleen, mutta myös käyttäjän läheisille ja yhteiskunnalle. Päihteiden käyttö voi johtaa niin psyykkisiin kuin taloudellisiin ongelmiin, jotka usein johtavat riskiin asunnon menettämisestä. Häiriökäyttäytyminen, talousongelmat sekä huumausaineiden hankinta epärehellisin keinoin voi johtaa käyttäjän ajautumaan rikollisuuteen ja ongelmiin viranomaisten kanssa. Päihteiden käytön lisääntymisen myötä muiden ihmisten kokemat haitat ja yhteiskunnassa kasvaneet kustannukset päihdehuollon järjestämiseksi ovat olleet viime vuosina tutkimuksen ja päihdepolitiikan keskustelun aiheena. Päihdeongelmat aiheuttavat kunnille kustannuksia ja lisäävät päihteiden käyttäjille suunnattujen palvelujen tarvetta. (THL 2023; Warpenius, Holmila & Tigerstedt 2013, 5–7.)

2.2 Päihdetilanne Kuopiossa

Tarkastelimme Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamaa tilastoa, joka kuvaa Kuopiossa jokaista asukasta kohden myydyn puhtaan alkoholin määrän kehittymistä vuosien 2016 ja 2023 välillä. Tilastosta oli tulkittavissa, että laillisesti myydyn alkoholin määrä on pudonnut vuosien aikana 1,1 prosenttiyksikön verran. (THL 2024a.) Tilastossa on otettu huomioon sekä ns. ”laillisen alkoholin” sekä ”laittoman alkoholin” (esimerkiksi laiton valmistus, laiton maahantuonti, korvikealkoholituotteet) kulutus (Nahkuri 2024). Koska hankkeen kohderyhmänä on päihteitä ongelmallisesti käyttävät henkilöt, on myös huomioitava, että he saattavat hankkia alkoholia myös laittomin menetelmin herkemmin kuin kohtuukäyttäjät.

Käsitellessä Kuopion päihdetilannetta on kuitenkin otettava huomioon alkoholin lisäksi myös kuopiolaisten huumeiden käyttö, joka yhdistettynä alkoholin käytön tutkimiseen kuvaa EPIS! -hankkeen kohderyhmän päihdetilannetta laajemmin. THL:n huumejäämätutkimus jätevesiverkostosta tuo esiin, paljonko Kuopion alueella käytetään stimulanttihuumeita (amfetamiini, metamfetamiini, MDMA ja kokaiini) yhteenlaskettuna käyttömääränä (mg / 1000 asukasta / päivä). Tutkimuksen tulostaulukosta on tulkittavissa, että Kuopion stimulanttihuumeiden käyttö on lisääntynyt rajusti vuosien 2016 ja 2024 välillä, mutta vuonna 2022 tilastoitu käyttömäärä oli laskenut huomattavasti. Silmiinpistävää tuloksessa on amfetamiinin käytön runsastuminen. (THL 2024c.)

Kuopion heikentynyt päihdetilanne näkyy myös alle 25-vuotiaiden kuolinsyytilastoissa. Vuonna 2023 Suomessa tapahtui 96 huumausaineiden myrkytyksestä johtuvaa alle 25-vuotiaiden kuolemaa. Näistä 79 kuolin tapausta todettiin puhtaasti tapaturmaisiksi huumausainemyrkytyksiksi, kun loput olivat esimerkiksi päihteidenkäytön aiheuttamista sairauksista johtuvia. Vuonna 2023 Kuopiossa kuoli viisi nuorta huumausaineiden aiheuttamiin myrkytyksiin, kun vastaavasti sama luku oli Helsingissä 15. Kun tilastojen lukemia verrataan väkilukuun, on Kuopion nuorten päihdekuolemien vertailuarvo melko suuri. Tarkastellessa OTKES:in tilastoa *"kuollutta/10000 hyvinvointialueen 15–24-vuotiasta"* on tuloksena Pohjois-Savon hyvinvointialueen vertailulukema 2,26–3,50 kun taas esimerkiksi Helsingin kaupungin alueella se on 1,51–2,25. Kuopiossa tapahtui siis yli 6 % kaikista valtakunnan alle 25-vuotiaiden kuolemaan johtaneista huumausainemyrkytyksistä. (OTKES 2024, 14–17.) Voidaan siis todeta, että Kuopiossa tapahtuu valtakunnallisesti merkittävä osa nuorten huumekuolemista.

2.3 Päihteiden käyttäjille suunnatut palvelut

Päihdehuollon tavoitteena on sekä ennaltaehkäistä päihteiden käyttöä kuin myös vähentää päihteiden ongelmallista käyttöä sekä siihen liittyviä haittoja. Päihdetyöllä pyritään edistämään päihteiden kohtuullista käyttöä ja ehkäisemään päihteiden käytöstä aiheutuvia haittoja niin yksilön elämässä kuin yleisessä katukuvassa. Päihdetyöhön kuuluukin ehkäisevää ja korjaavaa työtä. Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on ennaltaehkäistä sekä vähentää päihdehaittoja yksilön elämässä sekä yhteiskunnassa. Työllä pyritään vähentämään päihteiden kysyntää sekä vaikuttamaan niiden saatavuuteen ja tarjontaan. Lisäksi päihdetyön tehtävänä on edistää ja edesauttaa mahdollisuuksia terveelliseen ja turvalliseen elämään. Ehkäisevää päihdetyötä tehdään esimerkiksi verkostojen, koulutusten, lausuntojen, kehittämishankkeiden tai tilastojen ja selvitysten keinoin. (THL n.d.)

Päihde- ja riippuvuustyön valtakunnallisesta suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Päihde- ja riippuvuustyöhön sisältyy ehkäisevä päihdetyö, sekä päihdehaittoja vähentävä työ. Haittoja vähentävä työ tarkoittaa ongelmakäytöstä (tai muusta riippuvuuskäyttäytymisestä) aiheutuvan tuen tarpeeseen vastaaminen sosiaalihuollon avulla, sekä julkisen terveydenhuollon tekemä riippuvuustyö. Aiemmin kunnat vastasivat päihde- ja riippuvuustyön järjestämisestä, mutta nykyään se on lakisääteisesti hyvinvointialueiden tehtävä. Hyvinvointialueella sosiaalihuolto järjestää päihde- ja riippuvuustyötä erilaisina toimintoina ja palveluina, joiden tarkoituksena on tukea päihteiden ongelmakäytöstä johtuvissa haasteissa ja pyrkiä ohjaamaan päihteettömyyteen tai päihteiden käytön vähentämiseen. Sosiaalihuollon päihde- ja riippuvuustyön työmuotoja ovat ohjaus ja neuvonta, sekä lakisääteiset tuen tarpeeseen vastaavat palvelut. Palvelusta riippuen nämä toteutetaan yleisinä sosiaalipalveluina tai päihde- ja riippuvuustyöntyön erityispalveluina. Päihde- ja riippuvuustyön erityisinä palveluina sosiaalihuollossa on järjestettävä sosiaalityötä, sosiaaliohjausta, sosiaalista kuntoutusta sekä asumispalveluja. Palvelut voivat olla tarpeen mukaan joko avo- tai laitospalveluja. (STM n.d.b.)

Korjaava päihdetyö, päihdehuolto ja päihdepalvelut tarjoavat päihdeongelmiin liittyvää vieroitusta, arviointeja, hoitoa ja kuntoutusta. Kuopiossa päihdehuollon palveluista on vastannut vuoden 2023 alusta lähtien sote-uudistuksen mukaisesti Pohjois-Savon hyvinvointialue. Kuopiossa toimii myös useita järjestöjä, kuten Sirkkulanpuiston toimintayhdistys, jotka tuottavat päihdepalveluja ja joiden kautta saa vertaistukea, keskusteluapua, asumissosiaalisia palveluita ja monia muita palveluita. (Kuopion kaupunki 2024; THL n.d.)

Erityisesti alle 25-vuotialle suunnattujen päihdepalvelukokonaisuuksien ja palveluista muodostuvien palvelupolkujen rikkonaisuus on tunnistettu, ja aluehallintovirastoilta saatujen vastausten perusteella tarvittavia päihdepalveluita ei myöskään ole aina saatavilla oikealla hetkellä tai yhdenvertaisesti toteutettuina. OTKES:in tutkintaselostuksesta käy myös ilmi, miten palveluita ja palvelupolkuja vielä kehitetään hyvinvointialueiden aloituksen myötä, eikä palvelukenttä ole vielä lähelläkään siinä pisteessä, että asiakasta pystyttäisiin ohjaamaan sujuvasti hänelle parhaiten sopivaan palveluun. Aluehallintovirastot myös tunnistavat kuinka monimutkaista päihdepalveluihin pääsy voi asiakkaalle olla, ja miten hankala heikoimmassa asemassa olevien on niitä saavuttaa. (OTKES 2024, 96.)

2.4 EPIS! -hanke

Opinnäytetyön toimeksiantaja EPIS! on Sirkkulanpuiston toimintayhdistyksen etsivän päihdetyön hanke, joka on kehittänyt STEA:n myöntämällä avustuksella jalkautuvaa päihdetyötä Kuopion alueella vuosina 2021–2024. Etsivän päihdetyön tarkoitus on vähentää päihteiden ongelmakäytöstä yhteisölle johtuvia sosiaalisia haittoja, sekä auttaa syystä tai toisesta palvelujärjestelmän ulkopuolella olevia. Hankkeen työntekijät kohtaavat mahdollisia avun tarvitsijoita heidän omissa ympäristöissään kuten kaduilla, kodeissa, kauppakeskuksissa sekä erilaisissa kohtaamispaikoissa. Työ on anonyymiä ja luottamuksellista. Hanketyöntekijöiden tarjoama apu on esimerkiksi neuvontaa, palveluohjausta, palveluihin saattamista, asioinnissa auttamista sekä keskustelutukea. Jalkautuvalla työllä pyritään myös vähentämään päihteitä ongelmallisesti käyttävien ja tavallisten kuopiolaisten välillä olevaa sosiaalista kuilua sekä samalla tuottamaan tietoa heikommassa asemassa olevien tilanteesta yhteistyöverkostoille. (Sirkkulanpuisto n.d.)

EPIS! -hankkeen työmuodot vaihtelevat asiakkaan tilanteen ja tarpeen mukaan, mutta niitä ovat esimerkiksi yksilötyö, läheistyöskentely, vertaistuki ja ryhmätoiminta. Työskentelyä toteutetaan haittoja vähentävällä periaatteella ja se perustuu traumainformoituun työotteeseen. (Sirkkulanpuisto n.d.) Traumainformoitu työote tarkoittaa lähestymistapaa, jossa otetaan huomioon asiakkaiden mahdolliset traumakokemukset ja niiden vaikutus heidän elämäänsä (Ilomäki 2024, 8–9). Hanke pyrkii siis työmenetelmässään ymmärtämään miten asiakkaan aiemmat kokemukset vaikuttavat hänen nykyiseen tilanteeseensa ja käytökseensä. Hankkeen eräänä tavoitteena on ollut vaikuttaa jalkautuvan työmenetelmän avulla julkisissa tiloissa esiintyviin päihteidenkäytön aiheuttamiin lieveilmiöihin, ja näin lisätä turvallisuuden tunnetta julkisissa paikoissa ja lähiympäristössä. (Sirkkulanpuisto n.d.)

3 OSALLISUUS ETSIVÄSSÄ PÄIHDETYÖSSÄ

3.1 Etsivä päihdetyö

Etsivällä työllä tarkoitetaan työkenttää, jossa pyritään tunnistamaan palvelujen ulkopuolella olevan henkilön tuen ja avun tarve. Etsivällä työmenetelmällä pyritään löytämään tukea tarvitsevat ihmiset ja tarjoamaan heille kohdennettua tukea heidän ongelmiinsa tilanteissa, joissa he eivät itse syystä tai toisesta ole hakeutuneet tuen ja palvelujen piiriin. Kyseessä voi olla koulutuksesta, traumasta, työelämästä tai päihteiden käytöstä johtuvat ongelmat, asunnottomuus, syrjäytyminen tai sen uhka. Etsivässä työssä ei kuitenkaan keskitytä ongelmiin, vaan lähtökohtana on ihmisen kunnioittava ja avoin kohtaaminen ja tätä kautta hänen oman itsemääräämisoikeutensa, voimavarojensa sekä oman aktiivisen toimijuuden tukeminen. (Nivala & Ryynänen 2019, 282–283; Svensson, Horner-Knight, Husebye, Muerwald & Schaffranek 2003.)

Etsivä päihdetyö on termi, jonka rinnalla käytetään myös jalkautuvan päihdetyön käsitettä. Kuitenkin työn periaatteet ovat samat, käytetäänpä kumpaa käsitettä tahansa. EPIS! -hankkeen toimintatapana on tarjota apua ja neuvontaa asiakaslähtöisten yksilöllisten tarpeiden mukaisesti, huomioiden henkilön elämäntilanne (EPIS! 2022). Etsivän päihdetyön tarkoituksena on löytää palvelujen ulkopuolella olevat päihteidenkäyttäjät sieltä, missä he liikkuvat ja viettävät aikaansa eli käytännössä kaduilta, kauppakeskuksista, juna- tai linja-autoasemien kulmilta, tai tavoittaa heidät internetin välityksellä. Etsivää tai jalkautuvaa päihdetyötä on viime vuosina alettu tekemään monilla paikkakunnilla erilaisten hankkeiden muodossa ja se on tarkoitettu matalan kynnyksen työmuodoksi mm. anonymiteetin avulla. Päihdetyötä voidaan toteuttaa jalkautuvan palvelun avulla joko asiakkaan kodissa tai sen ulkopuolella (Holmberg 2016, 67). Päihdelainsäädännön uudistamisen myötä tuli hyvinvointialueiden järjestettäväksi vuonna 2023 päihteiden käyttäjille suunnattu päiväkeskuspalvelu, joka parantaa omalta osaltaan avun tarpeessa olevien päihteidenkäyttäjien tavoittamista. Kuitenkin päiväkeskustoiminnan ohella on etsivälle päihdetyölle tarvetta. (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 23; STM n.d.a.)

Etsivä sosiaalityö syrjäytymistä vähentävänä työmenetelmänä on myös uusimmassa sosiaalihuoltolaissa (L7 a § (29.12.2022/1280) määritelty palvelu, joka kuuluu julkisen puolen, eli hyvinvointialueen tuottamaksi. Lakisääteinen etsivä sosiaalityö tulisi koskemaan juuri EPIS! -hankkeen kohderyhmänä olevaa, syrjäytymisvaarassa olevia päihteiden käyttäjiä. Koska opinnäytetyömme keskittyy tutkimaan ennen lakiuudistuksen voimaan tuloa aloittaneen hankkeen asiakasryhmän

kokemuksia, emme huomioi tutkimuksessamme julkisena palveluna tuotettua etsivää työtä. Kuitenkin tutkimalla hankkeen asiakkaiden kokemuksia, on tutkimuksellamme pyrkimys luoda asiakaslähtöinen katsaus siitä, mitä näiden nyt tulossa olevien hyvinvointialueen tarjoamien palveluiden olisi hyvä sisältää, jotta ne vastaisivat asiakasryhmän tarpeisiin.

3.2 Osallisuus

Osallisuuden käsite voidaan määritellä useilla eri tavoilla, vaikka käsitteen ydin on määritelmästä riippumatta aina ihmisen omassa tunteessa. Soste (2018) on määritellyt osallisuuden tarkoittavan tunnetta, joka syntyy, kun ihminen tuntee kuuluvansa johonkin ja pystyy vaikuttamaan omassa yhteisössään. Myös luottamuksen, yhdenvertaisuuden ja arvostuksen tunteet lisäävät osallisuuden kokemusta. Osallisuus ei ole vain osallistumista johonkin, vaan osallisuuteen kuuluu myös vuorovaikutus muiden kanssa sekä kuulluksi tulemisen kokemus (Laitinen & Niskala 2017, 13). Osallisuuden edistäminen on mainittu sosiaalihuoltolain 1301/2014 tavoitteeksi, ja sosiaali- ja terveysministeriö on vastuussa osallisuuden vahvistamisessa mm. köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemisellä (STM n.d.c).

Osallisuutta voidaan edistää monilla tavoilla. Kohtuullinen toimeentulo, tarpeelliset palvelut ja mahdollisuus osallistua toimintaan, jossa on muiden ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa, edistävät osallisuutta. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 25.) Pohjois-Savon hyvinvointialueella on tehtynä osallisuusohjelma, joka määrittelee alueellisen osallisuuslupauksen sekä siihen tähtäävät kehittämistoimenpiteet. Pohjois-Savon hyvinvointialueen osallisuuslupaus on *”Yhdenvertaisina yhdessä tehden, sillä meillä on tahtoa rakentaa kaikille mahdollisuuksia osallistua ja olla osallinen.”* Osallisuusohjelma työstääkin osallisuutta monella eri tasolla yksilötyöstä kunnalliseen vaikuttamiseen. (PSHVA 2024.)

Asiakasosallisuus on sitä, että palvelun käyttäjä pääsee osallistumaan ja vaikuttamaan omaan tai läheisen palveluun ja sen ideointiin, suunnitteluun, kehittämiseen, toteuttamiseen sekä arviointiin. Tarvitaan kuitenkin erilaisia keinoja osallisuuden edistämiseen palveluissa. Kun asiakas pääsee itse vaikuttamaan palveluun, ottaa hän enemmän vastuuta omasta tilanteestaan. Kun asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutus on toimivaa, edistää tämä osallisuuden kokemusta. Asiakasosallisuuden vaikutus organisaatiossa luo toimintaan lähtökohtaisesti asiakaslähtöisen työkulttuurin. On tunnistettavissa, että mitä enemmän asiakas kokee voivansa vaikuttaa, sitä suuremman roolin hän ottaa yhteistyössä organisaation kanssa. (THL 2024b.)

4 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Etsivästä päihdetyöstä ei ole tehty vielä paljon tutkimusta, koska se on vielä varsin uusi työmenetelmä päihdetyön kentällä. Etsivää tai jalkautuvaa työtä on tehty Suomessa vasta joitakin vuosia ja pääsääntöisesti hankepohjaisesti. Jalkautuvan päihdetyön hankkeita on viime vuosina Suomessa ollut käynnissä useampia eri paikkakunnilla ja niihin liittyviä amk-opinnäytetöitä löytyy jonkin verran. Koska lakisääteistä jalkautuvaa päihdetyötä on tehty vasta vähän aikaa, työmalliin liittyvät tutkimukset sekä mallinnukset voivat olla vielä senkin takia kesken. Tutkimuksia haettiin eri tietokannoista erilaisilla hakusanoilla kuten etsivä päihdetyö, jalkautuva päihdetyö, haittoja vähentävä työ, päihdetyö ja osallisuus. Tiedonhakuun käytettyjä tietokantoja olivat Finna, Theseus, Google Scholar ja Julkari.

Hietalan (2018) kirjoittamassa yhteenvedossa todetaan, että varsinkin etsivällä ja jalkautuvalla työotteella on suuri merkitys mielenterveys- ja päihdepalveluihin ohjautumisessa. Yhteenveto liittyy YhdessäMielin -hankkeeseen, jossa on valtioneuvoston toimesta selvitetty palvelujärjestelmään liittyviä piirteitä, keinoja ja ratkaisuja, joiden avulla näitä eroja ja eri väestöryhmien eriarvoisuutta palveluissa voidaan vähentää. Heikossa asemassa olevia asiakkaita tavoitetaan parhaiten jalkautuvan työmenetelmän keinoin ja matalan kynnyksen palvelut edesauttavat kaikkein hankalimmassa tilanteessa olevia, koska muuten heidän olisi hankalaa hakeutua itse tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Joustavat palvelupolut ja kokemustoimijoiden hyödyntäminen ovat myös edistäneet päihteidenkäyttäjien palveluihin ohjautumista. (Hietala 2018.)

Jenni Laurila (2016) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden elämäntilanteita ja kokemuksia palveluista. Laurila on haastatellut muutamaa selviämishoitoyksikön asiakasta, joiden kuvaukset elämäntilanteestaan eivät suoraan liity mielenterveys- tai päihdeongelmaan. Haastateltujen oma toive ja tavoite on tutkimuksen mukaan päihteettömyys. Asiakkaat ovat kokeneet psykososiaalisen tuen merkityksellisimpänä keinona omassa hoitopolussaan, joten työntekijöiden tarjoama tuki voidaan todeta auttaneen eniten asiakkaita. Kestävä asiakassuhde ja yhden oven periaate oli myös haastateltavien mielestä auttanut kohti päihteetöntä elämää. (Laurila 2016.)

Miettinen (2024) on tehnyt opinnäytetyönään palveluoppaan Kuopion päihdepalveluista EPIS! -hankkeelle. Opinnäytetyön tarkoitus oli parantaa päihteidenkäyttäjien palvelujen saatavuutta, tuottaa tietoa eri palveluista ja helpottaa asiakkaiden ohjautumista tarvittavien palvelujen piiriin.

Opasta voivat hyödyntää niin päihteidenkäyttäjät kuin etsivää päihdetyötä tekevät tai mikä tahansa muu toimija, joka on tekemisissä päihteidenkäyttäjien kanssa ja tarvitsee tietoa palveluista. Miettisen kokoama opas on kattava ja parhaiten se toimii kentällä, jolloin sitä voidaan käyttää yhdessä asiakkaan kanssa palveluja etsiessä. Oppaasta löytyy eri toimijoiden yhteystiedot ja se vaikuttaa erittäin käyttökelpoiselta työkalulta etsivää päihdetyötä tekeville. (Miettinen 2024.)

Karasti (2021) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan haittoja vähentävää päihdetyötä, mihin EPIS! -hankkeen tekemä etsivä työkin kuuluu. Tutkimus käsittelee huumeita käyttävien kokemasta osallisuudesta sekä osallisuutta lisäävistä mekanismeista haittoja vähentävässä päihdetyössä. Haittoja vähentävä päihdetyö on tutkimuksen mukaan antanut tukea asiakkaille ja se lisäsi osallisuuden kokemusta samalla antaen mahdollisuuden vuorovaikutukseen ja kohdatuksi tulemiseen. Karasti haastatteli tutkimustaan varten Rovaniemellä toimivan Osallisuuskeskus OODI:n asiakkaita. OODI on hanke, joka tekee osallisuutta tukevaa päihdetyötä haittoja vähentäen. Haastatellut kokivat, että toimintaan osallistuminen antoi sisältöä päiviin ja sai ajatuksia pois päihteiden käytöstä. Toimintaan osallistuminen loi tunteen, että kuuluu johonkin yhteisöön. Hyväksytyksi tuleminen ja tasa-arvoisuuden tunne vahvistivat asiakkaiden osallisuutta. (Karasti 2021.)

Tutkija Jenni Mäki (2024) on kuvannut raportissaan Tukialus -hanketta, jonka tarkoituksena on tukea kaduilla kohdattujen päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien ihmisten elämän- ja arjenhallintaa. Kohdattuja henkilöitä on samalla pyritty ohjaamaan olemassa oleviin palveluihin. Raportissaan Mäki on selvittänyt hankkeen vaikutuksia työntekijöiden omasta työstään tuottamien aineistojen avulla. Tukialus -hanke on tarjonnut palveluohjausta, sosiaalista huolenpitoa ja psykososiaalista tukea Helsingissä, Tampereella ja Lahdessa vuosina 2019–2023. Hankkeen keskeisenä ajatuksena on ollut tarjota apua palvelujärjestelmän ulkopuolella oleville mielenterveys- ja päihdesairauksista kärsiville ihmisille. Mäen (2024, 10) raportissa on kuvattu haittoja vähentävän työn orientaatiota ja todettu, että jalkautuva työ tarjoaa kynnyksetöntä palvelua elämänhallinnan tukemiseksi monella elämänalueella. Haittoja vähentävän työn tarkoituksena ei ole raitistuminen, mihin toki ohjataan, eikä myöskään päihtymys estä palvelujen saantia. Raportista käy ilmi, että kohtaamisia kaduilla on tapahtunut vuosien varrella tuhansia ja hankkeen avulla on saatu luotua asiakkaan ja sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän välille toimiva työmenetelmä. (Mäki 2024.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia laadullisen tutkimusmenetelmän avulla, millaisia kokemuksia kuopiolaisilla päihteidenkäyttäjillä on EPIS! -hankkeesta ja miten he näkevät hankkeen ohjanneen heitä tarvitsemiinsa palveluihin. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena oli haastatteluja analysoimalla selvittää, miten EPIS! -hanke näyttäytyy vaikuttavana tekijänä asiakkaiden kertomuksissa. Valitsimme laadullisen tutkimuksen, sillä haluamme tuottaa asiakaslähtöistä tietoa hankkeen vaikutuksista.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa EPIS! -hankkeelle tietoa hankkeen asiakkaiden näkemyksistä jalkautuvan päihdetyön toteutumisesta Kuopion alueella. Opinnäytetyössä tarkastellaan kuopiolaisten päihteidenkäyttäjien kokemuksia siitä, millaisia vaikutuksia he kokevat hankkeen mahdollisella ohjaamisella olleen heidän palvelupolkuunsa. Tutkimuksessa syntyvää materiaalia on mahdollista hyödyntää ja käyttää taustatietona lakimuutoksen myötä julkiseksi palveluksi muuttuvassa jalkautuvassa päihdetyössä Kuopiossa sekä Sirkkulanpuiston toimintayhdistyksen toiminnan kehittämisessä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on:

Millainen vaikutus EPIS! -hankkeella on ollut asiakkaan palveluihin ohjautumisessa asiakkaiden kokemana?

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kuvaamme opinnäytetyömme prosessia, valittua tutkimusmenetelmää, aineiston hankintaa sekä aineiston analysointia. Luvun lopuksi tarkastelemme tutkimuksen tuloksia. Tutkimuksemme toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena ja menetelmänä käytimme teemahaastattelua. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Kuvaamme toteutusprosessia lineaarisella kuviolla (kuvio 1), jossa pystymme selkeästi erittelemään ja nimeämään toteutuksen eri vaiheet. Raportin kirjoittamisessa on otettu saavutettavuus huomioon, ja sen visuaalisissa elementeissä on otettu huomioon lukulaitteita käyttävät henkilöt.

Suunniteltu tutkimuskysymyksemme liittyi palveluihin ohjautumiseen. Päihteitä ongelmallisesti käyttävät tarvitsevat yleensä useita sosiaalihuollon palveluja. Lisäksi tutkimussuunnitelman mukaisesti tutkimuksemme oli tarkoitus keskittyä vain päihdepalveluihin ohjautumisen tutkimiseen, mutta jo olemassa olevien palvelusuhteiden vuoksi päätettiin näkökulmaa laajentaa myös muita palveluja koskevaksi.

6.1 Työn eteneminen

Opinnäytetyöprosessi alkoi toimeksiantajan etsimisellä sekä aiheen hahmottelemisella syksyllä 2023. Toinen opinnäytetyön tekijöistä työskentelee Sirkkulanpuiston toimintayhdistyksessä, joten toimeksiantaja löytyi sitä kautta. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Sirkkulanpuiston toimintayhdistys ry:n etsivän päihdetyön EPIS! -hanke.

Opinnäytetyön aloituspalaveri pidettiin toimeksiantajan ja opinnäytetyön tekijöiden kesken syyskuussa 2023, jonka jälkeen aiheen muotoilu alkoi. Hyvin nopeasti käytyjen keskusteluiden perusteella päädyimme tekemään laadullisen tutkimuksen EPIS! -hankkeen asiakkaiden kokemuksista. Aiheanalyysi valmistui lokakuussa 2023 ja se esitettiin Kajaanin ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijaryhmälle.

Opinnäytetyön suunnitelma valmistui tammikuussa 2024. Sen jälkeen haettiin tutkimuslupa Sirkkulanpuiston toimintayhdistykseltä, jonka jälkeen pääsimme opinnäytetyöprosessin toteutusvaiheeseen. Haastattelurungon ja kysymysaihioiden viimeistely tapahtui helmikuussa 2024 ja ne toimitettiin EPIS! -hankkeen työntekijöille kommentoitavaksi. Emme halunneet testata haastattelua

etukäteen, sillä emme kokeneet olevamme kykeneviä testaamaan haastattelukysymyksiä toisillamme, emmekä löytäneet halukasta haastateltavaa. Kysymysten avulla lähdettiin tekemään haastatteluja touko-kesäkuun aikana niille hankkeen asiakkaille, joilta työntekijät olivat saaneet suostumuksen meidän ottaa heihin yhteyttä.

Opinnäytetyön teoriaosuutta kirjoitettiin alkuvuoden ja kesän 2024 aikana, jolloin myös käsitys haastatteluista saadun aineiston teemoista selkeytyi. Haastatteluaineistoa analysoimme kesän ja alkusyksyn aikana. Koska EPIS! -hanke päättyy syksyllä 2024, oli tutkimuksen tekeminen hankkeen mahdollisista vaikutuksista hyvin ajankohtainen ja opinnäytetyömme ajoitus on juuri oikea-aikainen. Kootessaan hankkeen loppuraporttia ja yhteenvetoa rahoittajalle, pystyy hankkeen työntekijät hyödyntämään keräämäämme materiaalia oman aineistonsa tukena.

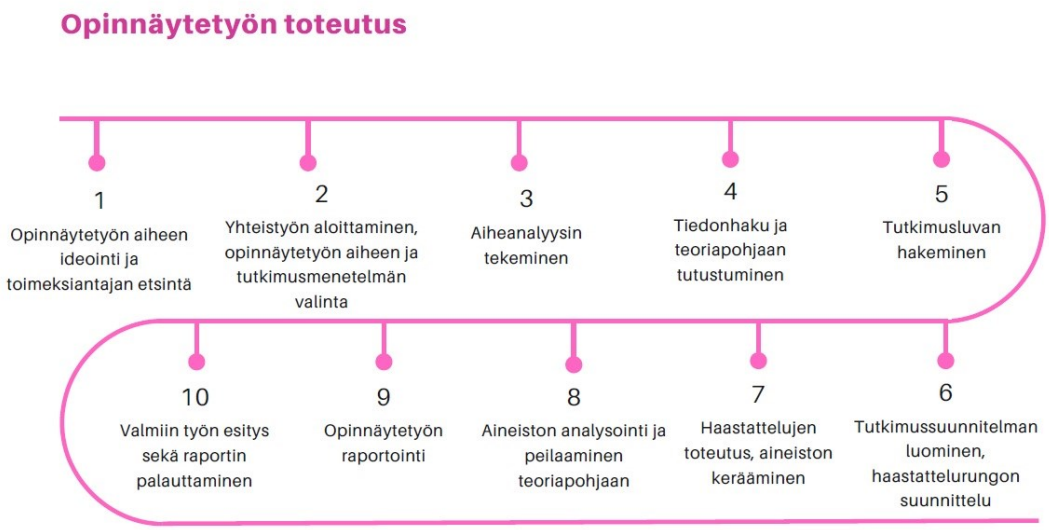

Kuvio 1 Opinnäytetyöprosessin aikataulu ja työvaiheet

6.2 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Laadullinen tutkimusmenetelmä keskittyy ilmiöiden syvälliseen ymmärtämiseen ja merkitysten tutkimiseen. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä ei pidetä tavoitteena löytää totuutta tutkittavasta asiasta vaan pyrkimyksenä on ymmärtää tutkittavien henkilöiden näkemyksiä ja kokemuksia. Laadullista tutkimusta käytetään usein aloilla, joissa ihmisten käyttäytyminen, kokemukset ja merkitykset ovat keskiössä. (Vilkka 2015, 118–120.)

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Keräsimme tutkimusaineiston haastattelemalla kymmentä EPIS! -hankkeen työntekijöiden kohtaamaa asiakasta, jotka ovat saaneet tukea omaan tilanteeseensa. Tutkimuksessa pyritään huomioimaan laadullisen tutkimuksen periaatteita noudattaen asiakkaiden kokonaisvaltainen tilanne ja haastattelumateriaalia käsitellään ainutlaatuisena ja tulkitaan sen mukaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160–164). Haastattelut toteutettiin ennalta suunnitellun kysymysrungon avulla, kuitenkin vapaasti teemasta keskustellen. Anonyymeistä haastatteluista saatu aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysilla, jossa käytimme teemoittelumenetelmää. Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä on tarkoitus luoda selkeä ja luotettava kokonaisuus tutkittavasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 19).

Haastatteluilla selvitimme, miten asiakkaat kokivat hankkeen auttaneen heitä palveluihin ohjautumisessa. Vastaukset ryhmitellään palveluiden osalta kolmeen sektoriin: päihdepalvelut, asunnottomuus ja aikuissosiaalityö. Näistä ryhmistä keskitymme analysoimaan kokemuksia päihdepalveluihin ohjautumisesta. Vastauksista kertynyttä materiaalia oli tarkoitus verrata hankkeen itse keräämään materiaaliin kohtaamisten vaikutuksista.

Avustushakemuksessaan EPIS! -hanke määrittelee omaksi keinoksi mitata määrittelemiensä tavoitteiden saavuttamista prosessimittareiden avulla. Hakemukseen on kirjattu tavoite, ja tavoitteen saavuttamista mittaavat määritteet.

Esimerkkinä avustushakemuksessa oleva tavoite 1.

> *Asiakkaan sen hetkinen tilanne paranee hänen saadessaan tukea ongelmallisen päihteiden käytön seurauksena syntyneiden sosiaalisten ja terveydellisten haittojen vähentämiseen. (Ruuskanen 2021.)*

Tämän tavoitteen 1 seuraamiseksi avustushakemuksessa on määritelty seuraavat mittarit:

> *A) Prosessimittarit: kohdattujen määrä, onko kohdattu aiemmin, annetun tuen muoto, ikä & sukupuoli*
>
> *B) Tulosmittari: kohdatulta kysytään asteikolla 1–5 "Kuinka paljon kohtaaminen auttoi sinua tässä hetkessä?"*
> *Onnistumisen kriteeri/Tavoitetaso: kohtaamisten tavoite ka. 3.5*
>
> *C)Tulosmittari: työntekijän arvio helpottuiko kohdatun palveluiden piiriin pääseminen (Kyllä/Ei/Eos)*
>
> *Onnistumisen kriteeri/Tavoitetaso: Pääsy palveluun helpottuu 75 %:ssa tapauksia)*

(Ruuskanen 2021.)

Kuitenkin pyytäessämme kesällä 2024 käyttöön hankkeen omien mittareiden kautta saatavia tuloksia, kohtasimme tietoteknisen ongelman. Hanke oli hävittänyt kaiken keräämänsä aineiston teknisten ongelmien vuoksi, jolloin tavoitteiden onnistumisen määrittely työntekijöiden yksilötyön tulosten avulla oli mahdotonta. Tämä vaikutti myös meidän mahdollisuuteemme vertailla saamiamme tuloksia hankkeen työntekijöiden kokemuksiin yksilötyön vaikuttavuudesta asiakkaan tilanteen parantumiseen. Jouduimme siis luomaan johtopäätöksemme pelkästään jo tehtyihin haastatteluihin pohjaten.

Valitsimme opinnäytetyöhömme laadullisen tutkimusmenetelmän, sillä halusimme painottaa tutkimuksessa asiakkaiden kokemuksien esiin nostamista, ja jokaisen yksilöllistä kokemusta. Henkilökohtainen kohtaaminen asiakkaan kanssa antoi meille parhaimman mahdollisuuden päästä mahdollisimman lähelle asiakkaan näkemystä saamastaan tuesta, sekä antoi mahdollisuuden tarkentaa ja syventää saamiamme vastauksia, jotta pystyimme teemoittelemaan saamamme materiaalin mahdollisimman hyvin.

6.3 Tutkimusaineiston keruu

Laadullisessa tutkimuksessa yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi sekä erilaisista dokumenteista löytyvän tiedon hyödyntäminen. Eri menetelmiä voidaan käyttää yhdessä tai erikseen tutkittavan ongelman mukaan. Edellä mainittuja menetelmiä voidaan käyttää myös kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83.)

Teemahaastattelulle tyypillistä on se, että haastattelukysymykset ovat kaikille samat, mutta vastauksia ei ole sidottu tiettyihin vastausvaihtoehtoihin. Haastateltava voi siis vastata kysymyksiin omin sanoin. Tällainen puolistrukturoitu haastattelumenetelmä soveltuu hyvin tilanteisiin, joissa haastattelu tehdään tiettyjen teemojen ympärillä keskustellen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.)

Järjestimme yhdessä toimeksiantajan kanssa 23.5.2024 Sirkkulanpuiston toimintayhdistyksen ylläpitämässä kohtaamispaikassa Keltsussa opinnäytetyön infotapahtuman, johon osallistui kolme EPIS! -hankkeen kohderyhmään kuuluvaa asiakasta sekä kaksi hankkeen työntekijää. Haastattelimme halukkaat asiakkaat tämän infotilaisuuden yhteydessä. Haastattelut suoritettiin yksilöhaastatteluina erillisessä tilassa yhden haastattelijan tekemänä. Näin luotiin tilanteeseen tasa-arvoista

kohtaamista sekä mahdollistettiin yksityisyyden säilyminen. Haastattelimme tutkimusta varten yhteensä kymmentä hanketyöntekijöiden meille osoittamaa asiakasta, ja tämä oli mielestämme riittävän laaja otanta tähän tutkimukseen.

Suurimman osan haastatteluista teimme puhelinhaastatteluina. Yhteyden haastateltaviin saimme hankkeen työntekijöiden välityksellä. Haastattelua varten meidän ei tarvinnut tietää asiakkaiden nimeä tai muita henkilötietoja (Hirsjärvi 2001, 83). Puhelinhaastatteluja varten hankimme erillisen prepaid-puhelinliittymän, jolla puhelut soitettiin. Emme halunneet käyttää haastattelun tekemiseen omaa puhelinnumeroa. Puhelinhaastattelujen laatua ajatellen lähetimme haastateltaville ennakkoon tekstiviestin, jossa ilmoitimme soittavamme myöhemmin haastattelupuhelun kyseisestä puhelinnumerosta ja kerroimme haastattelun arvioidun keston. Tällä tavoin pyrimme varmistamaan, että haastateltava vastaa puheluun tuntemattomasta numerosta ja ymmärtää varata haastattelulle sopivan paikan ja ajan. Otimme näin huomioon, että puheluun vastaajan ympäristössä voisi olla haastatteluvastauksiin vaikuttavia elementtejä. Mikäli haastateltava toivoi haastattelun ajankohtaa muutettavan, pystyimme haastattelumenetelmän vuoksi joustamaan aikatauluissa.

Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu haastattelun tallentaminen esimerkiksi nauhurilla (Hirsjärvi 2001, 92–93). Emme kuitenkaan halunneet käyttää haastatteluissa nauhuria tai tallentaa haastateltavien puhetta tietosuojan takia, joten päädyimme kirjaamaan haastatteluista lyhyet muistiinpanot yhdessä haastateltavan kanssa. Sekä etä- että lähihaastatteluissa saadut vastaukset kirjattiin haastattelijan toimesta käsin, ja haastateltavalta varmistettiin aina vastaako kirjattu teksti hänen mielipidettään ja kokemustaan. Haastateltaville tehtiin haastattelun aluksi ja lopuksi tiettäväksi, että heistä ei kerätä yksilöiviä tietoja ja kuinka haastatteluista kirjattu materiaali hävitetään opinnäytetyöprosessin jälkeen. Kaikille haastateltaville kerrottiin mahdollisuudesta keskeyttää haastattelu milloin tahansa sekä kerrottiin opinnäytetyön valmistumisen aikataulu. Kaikki haastateltavat esittivät suullisesti suostumuksensa haastatteluun. Lisäksi kiinnostuneille kerrottiin, mistä he halutessaan löytävät valmiin opinnäytetyön luettavakseen.

Haastatteluotannan työntekijälähtöisen lähestymistavan vuoksi jouduimme tutkimuksessa ottamaan huomioon, että otantatapa luo tietyntyyppisen vääristymän haastatteluihin ja vaikuttaa kaventavasti tutkittavaan asiakasryhmään (Hirsjärvi 2001, 83). Olisimme toivoneet, että infotilaisuuden ja haastattelujen kautta olisi syntynyt lumipallo-otanta, jolloin hankkeen piirissä olleet asiakkaat olisivat kannustaneet toinen toisiaan osallistumaan opinnäytetyön haastatteluihin. Tällaista ei kuitenkaan tapahtunut, joten päätimme tyytyä niihin haastatteluihin, mitä hankkeen avustuksella saimme.

Pohdimme prosessin aikana, onko keräämämme aineisto käyttökelpoista ja luotettavaa mahdollisesti työntekijälähtöisen otannan aiheuttaman vääristymän vuoksi. Keskustelimme huolestamme toimeksiantajan kanssa. Päädyimme kuitenkin jatkamaan valitsemaamme haastattelumenetelmää ja otantaa, sillä yhdessä toimeksiantajan kanssa tulimme tulokseen, että henkilöt, jotka eivät ole kokeneet hanketta hyödylliseksi tai eivät koe sen ohjanneen palveluihin, eivät myöskään olisi halukkaita antamaan haastatteluja. Koska emme tutki hankkeen vaikuttavuutta, emme kokeneet relevantiksi saada haastatteluita, joissa hankkeen ei koeta vaikuttaneen millään tavalla. Vastauksissa teimme havainnon, että vastaajat, jotka kokivat hankeen hyödylliseksi, eivät kuitenkaan välttämättä kokeneet sen ohjanneen palveluihin. Tältä osin olettamuksemme oli siis väärä.

6.4 Aineiston käsittely ja analysointi

Tutkimusaineiston analysointiin on useita tapoja. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole yhtä oikeaa tapaa analysoida saatua aineistoa. Haastatteluaineiston purkamisen tekstiksi voi tehdä myös ilman haastattelun puhtaaksikirjoittamista eli litterointia. Päätelmiä haastatteluista voi tehdä myös suoraan ilman haastattelun muuttamista sanasta sanaan tekstiksi. Tämä on harvinaisempi tapa analysoida aineistoa, mutta on toimiva tapa, jos haastateltavia ei ole kuin muutamia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 138–143; Vilkka 2015, 138.)

Sisällönanalyysi on Vilkan (2015, 163–164) mukaan paremmin laadullisen kuin määrällisen tutkimusmenetelmän metodi ja sen avulla etsitään merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia. Sisällönanalyysissä ei haeta numeerisia tuloksia vaan sanallisia tulkintoja. Sisällönanalyysiä voi tehdä sekä aineisto- että teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa aluksi tutkimusaineisto pelkistetään eli karsitaan tutkimusongelman kannalta epäolennainen informaatio pois. Seuraava vaihe on aineiston ryhmittely johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Aineistosta löytyvät erilliset ryhmät nimetään esimerkiksi ominaisuuksien, piirteiden tai käsitysten mukaisesti. Jokainen ryhmä nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Tuloksena aineistosta syntyy käsittelyjä, luokitteluja tai teoreettinen malli. Tämän jälkeen voidaan muodostaa tutkimusongelmaan vastaavia merkityskokonaisuuksia. (Vilkka 2015, 164.)

Keräsimme haastatteluista saatavan materiaalin käsin kirjoittamalla ja jokaisesta haastattelusta syntyi lyhyet muistiinpanot keskustelluista teemoista. Materiaalia ei siirretty sähköiseen muotoon voidaksemme taata sen tietoturvallisen käsittelyn ja säilytyksen. Kopioimme haastatteluiden

muistiinpanot kuitenkin siten, että kumpikin opinnäytetyön tekijä pystyi tarkastelemaan niitä itsenäisesti. Yhdessä haastateltavien kanssa muotoillut kirjaukset haastatteluvastauksista luettiin molempien opinnäytetyöntekijöiden toimesta ensin läpi. Sen jälkeen kirjasimme yksilötyönä kumpikin listaa teemoista, joita haastatteluista nousi esiin. Lähdimme kokoamaan teemoittelua ensin alateemoista ja niistä koostaen väliteemat ja lopuksi näistä muodostui pääteemat. Alateemat nousivat suoraan haastattelujen muistiinpanoista, väliteemat koostettiin alateemoja yhdistävistä tekijöistä ja pääteemat nousivat väliteemoissa havaittavissa olevasta kahtiajaosta konkreettisten ja psykososiaalisten toimintojen kesken.

Jokaisesta haastattelusta tehdyistä muistiinpanoista etsittiin vastausta tutkimuskysymykseen. Haastattelurunko ja tukikysymykset oli suunniteltu ohjaamaan haastattelu haluttuihin teemoihin, joten teemoittelu ja aineiston analysointi oli melko helppoa siitä syystä. Jokaisesta haastattelusta päällimmäisenä jäi mieleen asiakkaan kiitollisuus hankkeen tekemästä työstä päihteitä käyttävien hyväksi. Jokainen haastateltava oli kokenut EPIS! -hankkeelta saadun tuen eri tavalla, koska jokaisen yksilöllinen tilanne vaikutti siihen, millaista apua tilanteessa tarvittiin.

Teemoittelua emme jatkaneet enää alateemoja syvällisemmälle tasolle. Huomasimme kolmiportaisella luokituksella jo yhdenmukaisia ja toistuvia rakenteita haastatteluaineistossa. Tutkimusaineistomme oli lisäksi melko suppea, koska muistiinpanoista kertyi tekstiä vain muutamia sivuja. Lisäksi hienojakoisemmassa analyysissa olisi ollut syytä käyttää jo haastateltavilta suoraan kerättyä materiaalia, mutta tutkimusmenetelmämme mukaisesti haastattelija oli kirjannut vain yhdessä haastateltavan kanssa päätetyt muistiinpanot. Analysoitava materiaali oli siis pelkistettyä ja keskittyi vain alkuperäiseen tutkimuskysymykseen. Tutkimuksemme tuloksia avataan tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

7 TULOSTEN TARKASTELU

Tässä luvussa tarkastelemme tutkimusaineistosta nousseita tuloksia ja muodostamme haastatteluun osallistuneiden päihteiden käyttäjien näkemyksiä jalkautuvasta päihdetyöstä. Haastatteluista nousi esiin kaksi pääteemaa, neljä väliteemaa sekä kolmetoista alateemaa. Koostimme teemat taulukkoon 1, joka auttaa visuaalisesti havainnoimaan teemoittelua. Tarkemmin aineistoa analysoituamme, teimme hieman erikoisen johtopäätöksen alkuperäisen tutkimussuunnitelman ulkopuolelta osallisuuden kokemuksesta.

Taulukko 1 Teemoittelun lopputulos

Asiakkaiden kokemukset						
Psykososiaalinen tuki				**Konkreettiset työmuodot**		
Kohtaaminen		**Neuvonta**		**Avustaminen**		**Yhteistoiminta**
”lähimmäisyys”		omatoimisen hahmottamisen tukeminen		kulkeminen, kuljetuspalvelu		yhteistyön tekeminen hankkeen kanssa
tasa-arvoisuus		kokonaiskuvan hallinta		palveluiden sijaintien selvittäminen		tasavertaista toimijuutta
ihmisarvoinen kohtelu				julkisissa tilanteissa tukeminen		hankkeessa osallisena oleminen
merkityksellisyys						
osallisuuden lisääntyminen						

Käsittelemme teemoissa ilmeneviä aiheita tulosten näkökulmasta seuraavaksi. Analyysin lopputuloksena materiaali jakaantui kahden pääteeman, konkreettisten työmenetelmien sekä psykososiaalisen tuen, alle. Nämä teemat toistuivat suurimmassa osassa haastatteluja. Toisen pääteeman alle koostui väliteemoiksi fyysiset, konkreettiset toimenpiteet asiakkaan kanssa. Toisen alle teemoittelimme psykososiaalisen tuen muodot, joiden alle linjasimme asiakkaiden kokemuksia hankkeen työskentelystä kahden eri väliteeman alle.

Haastattelujen perusteella teimme havainnon, että useat hankkeen asiakkaat ovat monialaisten palveluiden tarpeessa tai jo palveluiden piirissä. On hyvä hahmottaa, että näitä lakisääteisiä palveluita ohjaavat esimerkiksi sosiaalihuoltolaki 1301/2014, laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015 sekä terveydenhuoltolaki 1326/2010. Kyseessä on siis monen eri lakisääteisen palvelun yhdistelmä yksittäisen asiakkaan kohdalla. Analyysin aikana haastatteluista tuli selkeästi esiin, miten asiakkaat arvostivat sitä, miten henkilökohtaisesti ja yksilöllisesti työntekijät kohtasivat heidät elämäntilanteineen. Leppo ja Perälä (2022) esittävät artikkelissaan hyvin näkökulman siihen, onko nykyaikaisen sosiaalipolitiikan yksilön toimijuuden ja autonomisen aktiivisuuden korostaminen oikea ratkaisu? Kaipaako ongelmallisesti päihteitä käyttävä henkilö todellisuudessa itsenäistä päätöksenteon ja valinnan mahdollisuutta monien palveluntuottajien kesken, vai hänen omaan yksilölliseen tilanteeseensa keskittynyttä ohjausta ja neuvontaa? (Leppo & Perälä 2022). Kymmenestä haastatellusta vain kolme oli kertomansa mukaan hankkeen työntekijän avustuksella ohjautunut joko katkolle tai päihdehuoltoon. Muita palveluja mihin asiakkaita oli ohjattu tai saatettu, olivat mm. asumispalvelut, terveydenhuolto ja Kela. Erilaisissa julkisissa palveluissa asiointiin oli useimmat saaneet hankkeelta tukea ja se koettiin merkitykselliseksi. Kuitenkin samaan aikaan muutama haastateltava totesi, että olisi suoriutunut käynneistä myös yksin.

7.1 Konkreettiset työmenetelmät

Toisena pääteemana haastatteluista tuli esiin konkreettiset työmenetelmät, joka puolestaan jakaantui väliteemoihin avustaminen ja yhteistoiminta. Avustamisessa on ollut kyse siitä, miten hankkeen työntekijät ovat avustaneet asiakkaita palveluihin kulkemisessa. On siis työntekijän puolelta varmistettu, että asiakas on oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Yhteistoiminnan alle teemoitellut sisällöt kuvaavat sitä, kuinka työntekijä on ollut mukana palvelukäynneillä aktiivisena toimijana. Kuvauksina tästä on käytetty ”lisäkorvana toimiminen” sekä ”ulkopuolista ajattelua.” Huomattavaa on, että avustamisen ja yhteistoiminnan alateemat toistuivat jokaisessa haastattelussa.

7.1.1 Avustaminen

Avustamisen teeman alle kerääntyi kolme alateemaa:

- Kulkeminen, kuljetuspalvelu

  -Monessa haastattelussa nousi esiin, miten hankkeen työntekijät ovat kuljettaneet asiakkaita hankkeen autolla tai olleet julkisissa kulkuvälineissä mukana. Tätä kuvattiin usein ”kuljettaneet palveluihin, tarjonneet kuljetusapua”.

- Palveluiden sijaintien selvittäminen

  -Asiakkaat mainitsivat, miten työntekijät ovat kertoneet tai näyttäneet heille missä tietyt palvelut konkreettisesti sijaitsevat.

- Julkisissa tilanteissa tukeminen

  -Nostimme teeman erilliseksi, sillä siinä korostuu se, miten asiakas ei koe, että työntekijä on ollut osallisena mukana julkisessa tilanteessa, vaan taustahenkilönä antamassa tukea tai ”lisäkorvina”.

7.1.2 Yhteistoiminta

Yhteistoiminnan väliteeman alle kerääntyi kolme alateemaa:

- Yhteistyön tekeminen hankkeen kanssa

  -Erona julkisessa tilanteessa tukemisesta tämän väliteeman kanssa on haastatteluissa esiin tullut kokemus siitä, että asiakkaat ovat kokeneet olevansa hankkeen kanssa yhteistyössä esimerkiksi palvelutilanteissa.

- Tasavertainen toimijuus

  -Asiakkaiden kertomuksissa esiin tullut näkökulma siitä, miten asiakkaat ovat olleet tasaarvoisessa roolissa työntekijöiden kanssa eivätkä asiakasroolissa.

- Hankkeessa osallisena oleminen

  -Kysyttäessä miten haastateltava on päätynyt hankkeen asiakkaaksi tai mukaan toimintaan, useassa haastattelussa tuli ilmi miten haastateltava ei tunnistanut asiakkuutta vaan heidän näkemyksenään he ovat olleet hankkeessa mukana eli ikään kuin osa hanketta.

7.2 Psykososiaalinen tuki

Toisen pääteeman väliteemat keskittyvät enemmän psykososiaaliseen tukeen. Teemoina näissä esille nousee neuvonta sekä kohtaaminen. Näistä teemoista kohtaaminen esiintyi jokaisessa haastattelussa. Kohtaamisia kuvattiin hyvin tasa-arvoiseksi, kunnioittavaksi sekä lämpimäksi. Asiakkaat toivat kaikissa haastatteluissa esille miten suuressa arvossa pitävät hankkeen työtä ja kuinka tämän kaltaiselle työlle olisi Kuopiossa tarvetta yhä kasvavissa määrin. Kuitenkin lähes kaikilla vastaajilla oli jo tiedossa mistä saavat hankkeen päättymisen jälkeen tarvitsemaansa psykososiaalista tukea.

7.2.1 Kohtaaminen

Kohtaamisen väliteeman alle kerääntyi viisi alateemaa:

- Tasa-arvoisuus

  -Haastatteluissa tulee esiin, kuinka asiakkaat kokevat tuleensa kohdatuiksi ja kohdelluiksi tasa-arvoisesti työntekijöiden toimesta.

- ”Lähimmäisyys”

  -Työntekijät koetaan lähimmäisinä, jotka tekevät lähimmäistyötä.

- Osallisuuden lisääntyminen

  -Vain yhdessä haastattelussa haastateltava mainitsi oman aloitteellisen osallistumisensa kasvaneen. Tarkentavaan kysymykseen osallisuuden kokemuksesta hän ei osannut vastata.

- Ihmisarvoinen kohtelu

  -Haastattelussa esille noussut ilmaisu hankkeen tavasta kohdata ja työskennellä asiakkaiden kanssa.

- Merkityksellisyys

  -Hanke ja hankkeen asiakkuus koettiin merkityksellisiksi ja työlle annettiin suuresti arvoa kuopiolaisen päihdetyön kentällä.

7.2.2 Neuvonta

Neuvonnan väliteeman alle kertyi kaksi alateemaa:

- Omatoimisen hahmottamisen tukeminen

  -Moni haastateltava koki helpottavaksi, että omaa tilannetta tarkastellessa oli tukena ulkopuolinen henkilö, joka vahvisti näkemystä omasta elämäntilanteesta.

- Kokonaiskuvan hallinta

  -Muutama haastateltava koki helpompana hallita omaa tilannettaan, kun mukana oli työntekijä, joka piti huolen ja varmisti että tilannetta tulee tarkasteltua kokonaisvaltaisesti.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä viimeisessä luvussa pohdimme tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä teemme johtopäätöksiä tutkimuksen tuloksista verraten niitä aiempaan tutkimustietoon. Johtopäätöksissä keskeistä on ammatillinen havaintomme asiakkaiden osallisuuden kokemuksesta ja psykososiaalisen tuen merkitys asiakkaiden arjessa. Pohdimme luvun lopussa opinnäytetyöprosessia ja ammatillista kasvuamme sekä esitämme mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

Lähtöolettamuksemme oli, että haastateltavat olisivat suoraan kertoneet, kuinka hanke on ohjannut ja tukenut heitä palveluihin ja auttanut palveluiden löytämisessä. Kuitenkaan haastatteluista ei juurikaan tule ilmi hankkeen rooli aktiivisena toimijana palveluihin ohjautumisessa, vaan esiin nousikin miten hanke ja asiakkaat ovat toimineet yhdessä. Käänsimme haastatteluaineistoa tulkitessamme siis alkuperäisen ajatuksemme pois hankkeen toimijuudesta palveluihin ohjaamisessa, ja mietimme, voiko kaikissa haastatteluissa esille noussut asiakkaan kokemus yhdessä tekemisestä vaikuttaa ihmisen näkemykseen palveluihin ohjautumisen rooleista? Asiakkaalle osallisuuden termi saattaa olla vieras, ja kysyttäessä osallisuudesta ei haastateltavat oikein osanneet vastata. Kuitenkin materiaalia analysoidessa sosiaalialan ammattilainen huomaa sieltä esiin nousevan monia osallisuuden määritelmään sopivia asioita.

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön aihetta ajatellessa jouduimme huomioimaan aiheen valinnan eettisyyttä, kuten Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan Mäkelä (1998) määrittelee tutkijan vastuuta tutkimuksen eettisyydestä. Opinnäytetyömme toimeksiantajan kohderyhmä on Kuopiossa ongelmallisesti päihteitä käyttävät, joten lähtöolettamuksemme oli, että tulemme kohtaamaan päihtyneitä henkilöitä haastattelutilanteissa.

Aihetta valitessamme kävimme läpi, kenen vuoksi opinnäytetyötä tehdään ja kenen ehdoilla sitä toteutetaan (Tuomi & Sarajärvi 2018). Päihtymyksen vuoksi vajaakuntoisen ihmisen haastatteluun liittyy kuitenkin eettisiä kysymyksiä, jotka pyrimme ottamaan huomioon haastattelutilanteessa sekä aineistoa käsitellessä tutkimuseettisen neuvoston ohjeistuksen mukaisesti. Opinnäytetyö ei ole kuitenkaan luonteeltaan sellainen, että se vaatisi neuvottelukunnalta ennakkoarviointia. (TENK 2019). Vaikka päihteiden käyttäjät voidaan laskea yhteiskunnassa heikommassa ase-

massa oleviksi, ei heidän haastattelemisensa asettanut kuitenkaan heille minkäänlaista haittamahdollisuutta tai asettanut heitä enemmän heikompaan asemaan. Koska hankkeen työntekijät olivat tietoisia haastatelluista asiakkaista, pystyi toimeksiantaja vastaamaan tarpeeseen, mikäli haastattelutilanne olisi aiheuttanut haastateltavalle negatiivisia seuraamuksia.

Käsitellessä henkilökohtaisia ja vapaaehtoiseen kertomiseen perustuvaa haastattelumateriaalia, on eettisesti tärkeää antaa tutkimukseen osallistuville tieto siitä, että heidän on mahdollista milloin tahansa jättää vastaamatta heille esitettyyn kysymykseen tai lopettaa haastattelu kesken. Myös anonymiteetin säilymisen vuoksi haastateltaville pitää tulla selväksi, että yksilöiviä tietoja ei tulla kirjaaman ylös kerättyyn materiaaliin. (York 2020). Korostimme näitä tutkimusperiaatteita tutkimuksen infotilaisuudessa sekä erikseen myös jokaisessa haastattelutilanteessa.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon useampia kysymyksiä, kuten tutkimuksen objektiivisuus sekä sen tuottama totuus (Tuomi & Sarajärvi 2018, 158). Olemme haastatelleet hankkeen asiakkaita suoraan puhelimitse sekä käyneet heidän kanssaan läpi mitä vastaukseksi kirjataan. Voimme siis todeta, että keräämämme aineisto vastaa totuusteorialtaan konsensuspohjaista teoriaa, jossa yhdessä päätetään, mikä on totuus. Käytännössä siis hyväksymme haastateltavan kertomuksen totuutena siitä, miten hän on kokenut hankkeen, ja pyrimme siis tietoisesti välttämään omien ennakko-oletuksiemme vaikutuksia haastattelujen vastaisesti. Mikäli olisimme saaneet vertailtavaksemme työntekijöiden tuottamat arviot yksilötyön tapaamisista, olisi keräämäämme materiaalia ollut mahdollista verrata siihen. Täten olisimme voineet tuottaa tutkimuksella lopputuotoksena korrespondenssiteorian mukaista totuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) On ymmärrettävä, että tutkimuksemme tulos ei kerro totuutta siitä, onko hanke ohjannut asiakkaita palveluihin, vaan tulos kuvaa tilannetta pienen asiakasjoukon näkökulmasta koettuna.

Opinnäytetyömme puolueettomuutta pyrimme varmistamaan tiiviillä parityöskentelyllä, jossa kummankaan yksilölliset ominaisuudet tai sidonnaisuudet eivät päässeet värittämään tutkimusta. Toisaalta on otettava huomioon, että edustamme samaa sukupuolta, ikäryhmää sekä yhteiskuntaluokkaa, jolloin väistämättä luomme yhtenäisen näkökulman tutkimukselle. Tarkastutimme haastattelurungon toimeksiantajalla pystyäksemme varmistamaan kysymysten neutraaliuden ja tarpeellisuuden. Kuitenkin haastattelujen muistiinpanoja analysoidessamme työskentelimme yksin. Valitsemallamme menetelmällä pyrimme varmistamaan, että emme yhteistyöskentelyllä vaikuta toistemme analysointiprosessiin.

8.2 Johtopäätökset

Tutkimuksemme käsitteli EPIS! -hankkeen asiakkaiden kokemuksia siitä, miten he ovat ohjautuneet päihdepalveluihin. Nopeasti haastattelujen edetessä huomasimme, ettei monikaan asiakas kokenut ohjautuneensa hankkeen avulla varsinaisesti päihde-, asumis-, tai aikuissosiaalityön palveluihin. Haastatteluissa nousseista teemoista teimme kuitenkin johtopäätöksen, että hanke on onnistunut vähentämään ja jopa torjumaan palvelusuhteen laatuun heikentävästi johtavia tekijöitä. Myös Laurila (2016, 80) on todennut tutkimuksessaan, että palveluohjaus on mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden kanssa yksi keskeisimmistä työmuodoista. Lisäksi haastatteluissa ja työntekijöiden kanssa käydyissä keskustelussa oli huomattavissa, miten vaikea näiden kahden ryhmän on nimetä keskinäistä suhdettaan.

Useimmat haastatelluista olivat jo eri sosiaalipalvelujen piirissä. Eräs haastatelluista kertoi saaneensa hankkeen työntekijältä tukea lääkärikäynteihin ja koki tuen merkityksellisenä psyykkisen vointinsa paranemiseen. Puolestaan eräs toinen haastatelluista oli omien sanojensa mukaan erittäin tyytyväinen tukeen, mitä luottamuksellinen keskustelu hankkeen työntekijän kanssa oli hänelle tarjonnut. Yhtenä johtopäätöksenä voidaankin todeta, että EPIS! -hanke on vaikuttanut hankkeen asiakkaiden elämään positiivisesti ja sen tarjoama tuki jalkautuvalla työmenetelmällä on koettu hyvin merkityksellisenä. Hankkeen työntekijät ovat helposti lähestyttäviä ja liikkuvat siellä missä päihteitä ongelmallisesti käyttävät ihmiset usein ovat. Apua on helppo mennä heiltä pyytämään ja työntekijät kohtaavat jokaisen kunnioittavasti. Kuin myös psykososiaalisella tuella, on myös tulkittavissa, että fyysisillä, konkreettisilla työmenetelmillä on ollut merkittävä asema asiakkaiden kokemuksissa.

Työntekijät puhuvat luontevammin asiakkaista kuin asiakkaat omasta asiakassuhteestaan. Huomattavaa haastatteluvastauksissa oli, millaisessa roolissa haastateltavat itsensä kokevat, sillä he käyttävät termejä ”yhteistyö” ja ”hankkeessa mukana oleminen” termien asiakkuus ja asiakassuhde sijasta. On siis ajateltavissa, että he kokevat olevansa tasaveroisia toimijoita työntekijöiden kanssa, eli kokevat osallisuutta hankkeen piirissä. Kuitenkaan haastatteluissa ei tullut esiin, että haastateltavat olisivat niinkään kokeneet muodostavansa yhteisön muiden haastateltavien kanssa, sillä hankkeen työ oli vahvasti yksilötyöhön pohjautuvaa. Mielenkiintoisen havainnosta tekee se, että hankkeessa on kuitenkin ollut mukana myös vertaistukihenkilöitä, joten oletimme hankkeen ympärille syntyneen yhteisön. Näkyykö tämä vahva, vaikkakin tunnistamaton osallisuuden kokemus siinä, että haastateltavat eivät kokeneet hankkeen ohjanneen heitä? Vain yksi haas-

tateltava sanoi suoraan hankkeen ohjanneen hänet päihdepalveluihin. Neuvonnan ja avustamisen teemoihin liittyy samoja elementtejä. Erottelimme ne kuitenkin omiksi teemoikseen, sillä perusteella liittyikö haastatteluissa saamamme vastaukset asiakkaalle annettuun uuteen tietoon (neuvonta) vai vanhan tiedon hyödyntämiseen asiakkaan tilannetta käsitellessä (avustaminen). Eräässäkin yksittäistapauksessa asiakas kyllä tiesi tarvitsemansa palvelun olemassaolosta, mutta ei olisi itsenäisesti tehnyt arviota palvelun tarpeestaan.

Hankkeen avustushakemuksessa hankkeen kohderyhmäksi määritellään ”päihteitä ongelmallisesti käyttävät ja osittain tai kokonaan palveluiden ulkopuolella elävät henkilöt (ns. marginaalissa elävät henkilöt)” (Ruuskanen 2021). Marginaalisuudesta puhuttaessa on aina otettava huomioon myös osallisuuden ja toimijuuden kokemus. Riittääkö marginaalissa elävien toimijuus omatoimiseen ohjautumiseen tarvittaviin palveluihin tai tuen tarpeen tunnistamiseen? Arja Jokinen (2016) käsittelee tätä artikkelissaan asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisestä suhteesta. Tekstissä hän tuo esille, miten yhteiskunta säätelee sekä asiakkaan oikeuksia saada palveluita, mutta myös toisaalta niitä velvoitteita, jotka asiakkaalla on itsellään palveluita saadakseen. Jokinen tuo myös ilmi sen, miten asiakas ei vastaa näitä hänelle asetettuja odotuksia tai täytä velvoitteita, hänet voidaan ajatella vaikeana asiakkaana tai hänen palvelusuhteensa katkaistaan. (Jokinen 2016.)

On ehkä myös syytä miettiä, onko hankkeessa nähtävissä IKEA-efektiä. Ilmiöllä tarkoitetaan arvoa, jonka kuluttaja antaa tuotteelle. Mikäli henkilö on ollut itse osallisena tuotteen rakentamiseen, koetaan se arvokkaampana verrattuna valmiina saatuun lopputuotteeseen. Nimen ilmiö on saanut huonekaluketjulta, jossa asiakas usein itse kokoaa tuotteet. Kun asiakas on saanut käyttää omia taitojaan ja aikaansa tuotteiden kokoamiseen, lisääntyy niiden arvo hänen kokemanaan. (Norton, Mochon & Ariely 2011.) Kun peilataan tätä ajatusta EPIS! -hankkeeseen, voidaan siinä nähdä yhtäläisyyksiä. Osallistumalla itse aktiivisena toimijana oman tilanteensa selvittämiseen, saattaa asiakas nostaa hankkeen arvon korkeammalle kuin julkisella puolella tarjotun vastaavan palvelun. Vaikka IKEA-ilmiö on paremmin tunnettu ja tutkittu markkina-alalla, voisi sen silti ajatella vaikuttavan jollain tasolla myös sosiaalialalla.

Miettinen (2024) käsitteli opinnäytetyössään päihteidenkäyttäjille suunnattuja palveluja ja hänen haastattelemansa päihdeongelmista kärsivät asiakkaat olivat kokeneet palvelujen olevan hankalasti tavoitettavissa. Teimme osittain saman johtopäätöksen asiakkaiden haastattelujen perusteella. Päihteitä ongelmallisesti käyttävien toimintakyky ja mahdollisuudet löytää tietoa ei ole välttämättä samalla tasolla kuin muilla työikäisillä. EPIS! -hankkeen avulla kuitenkin tieto eri palveluista tavoittaa myös sellaisen ihmisen, joka ei välttämättä pääse tietoa internetistä hakemaan. Karasti (2021) on tutkimuksessaan todennut, että palveluihin hakeutuminen voi olla huumeita

käyttävillä haastavaa myös leimautumisen vuoksi. Stigman vuoksi palveluja ei välttämättä haluta edes käyttää, koska häpeä omasta päihdeongelmasta voi estää palveluihin hakeutumisen. Kuten tutkimuksestamme käy ilmi, on siis myös käyttäjien näkökulmasta nähtynä tärkeää, että ohjausta ja neuvontaa saa myös matalalla kynnyksellä ja arvostavalla, tasa-arvoisella työotteella tuotettuna.

8.3 Pohdinta

Etsivää päihdetyötä on tutkittu vielä varsin vähän. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia asiakkaiden kokemuksia etsivästä päihdetyöstä ja EPIS! -hankkeen vaikutusta. Tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että asiakkaat ovat olleet tyytyväisiä EPIS! -hankkeeseen ja saaneet sen kautta monenlaista tukea elämäänsä. Yksilötyöskentely koettiin hyvänä toimintatapana ja ainakin osa hankkeen asiakkaista koki henkilökohtaisen tuen merkityksellisenä palveluihin ohjautumisessa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa etsivän päihdetyön ja EPIS! -hankkeen vaikutuksista Sirkkulanpuiston toimintayhdistykselle sekä muille Kuopiossa päihdetyön parissa työskenteleville tahoille. Haastatteluja analysoidessamme teimme havainnon, jonka mukaan vain pari asiakasta koki hankeen olleen aktiivisen toimijan roolissa ohjaamassa heitä suoranaisesti palveluiden pariin. Heräsi siis kysymys, voiko kyse olla osallisuuden vaikutuksesta asiakkaan arvioon hankkeen ohjaamisesta? Vahva osallisuus nousi esille kaikissa haastatteluissa, vaikka haastateltavat eivät sitä suoranaisesti vastauksissaan maininneet.

Omaa opinnäytetyöprosessiamme pohdittaessa voidaan todeta, että tutkimuksen tekeminen ei ollutkaan niin helppoa kuin olimme alun perin ajatelleet. Opinnäytetyöprosessi eteni kuitenkin suunnitellusti ja pysyimme aikataulussa. Halusimme toteuttaa asiakaslähtöisen tutkimuksen, koska koimme aiheen merkityksellisenä ja sen takia päädyimme haastattelemaan hankkeen asiakkaita emmekä halunneet toteuttaa kyselyä lomakkeiden avulla. Omana haasteena oli päihtyneiden asiakkaiden haastatteleminen, mutta emme kokeneet sen olevan kovin vaikeaa. Ehkä osalla oli heidän päihtymystilansa takia hankalaa pysyä haastattelun varsinaisissa teemoissa, kun kerrottavaa olisi riittänyt vaikka kuinka pitkään haastatteluun. Haastattelutilanteissa tuli siis konkreettisesti esiin se, miten kunnioittava kohtaaminen ja kuuntelu antaa tilaa omien näkemysten ja mielipiteiden esiintuomiseen.

Opinnäytetyöprosessi on edistänyt ammatillista kasvuamme ja kehittänyt sosionomina työskentelyssä tarvittavia taitoja. Marginaalissa elävien ihmisten kohtaamiseen tutkimuksen tekeminen päihteitä ongelmallisesti käyttävien kokemuksista antoi paljon ja oli erittäin silmiä avartavaa huomata, miten pienelläkin avulla voi auttaa heikossa asemassa olevia. Lämmin kohtaaminen ja toisen tilanteen kuuleminen voi jo auttaa heikommassa asemassa olevaa tarkastelemaan omaa elämää hieman erilaisesta näkökulmasta, kun voi keskustella luottamuksellisesti jonkun ammattilaisen kanssa. Meille oli luontevaa kohdata päihteiden käyttäjiä ja suhtauduimme heihin kunnioittavasti aivan kuten hankkeen työntekijätkin. Meitä yllätti positiivisesti se, kuinka moni EPIS! -hankkeen asiakas halusi osallistua tutkimukseemme ja kertoa omista kokemuksistaan avoimesti. Sosionomin työhön kuuluu kiinteästi osallisuuden edistäminen ja heikommassa asemassa olevien auttaminen, joten opinnäytetyön tekeminen antoi lisää näkemystä sosiaalialalla toimimiseen. Sosiaalialan palvelujärjestelmästä saimme opinnäytetyöprosessin aikana lisää tietoa ja eri palveluntuottajat tulivat tutuiksi Kuopion alueella. Useat järjestöt työskentelevät päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien hyväksi ja apua on saatavilla, kun sitä vain osaa hakea.

Jatkotutkimuksena voisi tutkia lakisääteisen etsivän sosiaalityön vaikutusta asiakkaiden ohjautumisessa eri palveluihin. EPIS! -hanke päättyy syksyllä 2024, joten tähän hankkeeseen liittyviä uusia tutkimuksia ei enää ole tarkoituksenmukaista tehdä. Jalkautuvasta työmuodosta riittää varmasti jatkossakin tutkimista ja hyvinvointialueiden järjestämää jalkautuvaa sosiaalityötä on vasta ihan äskettäin alettu Kuopiossa toteuttamaan, joten siihen liittyvää tutkimusta voisi ajatella myös yhtenä jatkotutkimusaiheena.

Opinnäytetyöprosessin aikana keskinäinen yhteistyömme oli tehokasta, ja koska olemme tehneet useita ryhmätöitä yhdessä opintojen aikana, niin tunsimme toistemme työskentelytavat. Se helpotti tutkimuksen tekemistä ja saimme asioita hyvin eteenpäin toimeksiantajan kanssa prosessin alkuvaiheessa, koska toinen meistä työskentelee Sirkkulanpuiston toimintayhdistyksessä. EPIS! -hankkeen työntekijöiden kanssa yhteistyö oli helppoa, mutta henkilömuutosten takia opinnäytetyön viimeisessä vaiheessa tuki toimeksiantajan puolelta oli vähäistä. Saimme kuitenkin omasta mielestämme riittävän laajan otannan tutkimukseen ja tuloksia analysoidessamme teimme hyvin mielenkiintoisia oivalluksia. Olemme tyytyväisiä opinnäytetyöhön ja toivomme tästä olevan hyötyä etsivän päihdetyön kehittämisessä.

Lähteet

EPIS!. (2022). Katuraportti 2022. EPIS! Sirkkulanpuiston etsivä päihdetyö. Saatavilla 21.7.2024. https://bin.yhdistysavain.fi/1585063/0KsKVqROOKmX0rvEmMiB0YnrnL/EPIS!%20katuraportti%202022.pdf

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hakkarainen, P. & Karjalainen, K. (2024). Huumeiden käyttö Suomessa. Saatavilla 23.9.2024. https://paihdelinkki.fi/tietopankki/tietoiskut/huumeet-ja-muut-paihdyttavat-aineet/huumeiden-kaytto-suomessa/

Hietala, O. (2018). Eriarvoisuus mielenterveys- ja päihdepalveluissa. Tutkimuksesta tiiviisti 22, elokuu 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-153-9

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Holmberg, J. (2016). Hoitajana mielenterveys- ja päihdetyössä. Helsinki: Edita.

Ilomäki, N. (2024). Traumainformoitu työote sosiaalityössä. Kandidaatintutkielma. Jyväskylän avoin yliopisto. http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202404193006

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017). Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Jokinen, A. (2016). Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa: Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P., Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. (138–147). Helsinki: Gaudeamus.

Kaartinen-Koutaniemi, J. (2012). Etsivässä työssä. Helsinki: LK-kirjat.

Karasti, O. (2021). Raadollisen lämmin paikka. Haittoja vähentävän päihdetyön vaikutus osallisuuteen. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021042827800

Kuopion kaupunki. (2024). Kuopion kaupungin verkkosivut. Saatavilla 7.1.2024. https://www.kuopio.fi/vapaa-aika-ja-hyvinvointi/hyvinvoiva-kuopio/paihdetyo/

Kuusisto, K. & Kalliomaa-Puha, L. (2019.) Päihdeongelmaisen asiakkaan asema ja oikeudet - mitä sosiaalihuoltolain uudet välineet tarkoittavat päihdehuollossa? Teoksessa A. Pehkonen, T. Kekoni & K. Kuusisto (toim.) Oikeus päihdehuoltoon. (83–113). Tampere: Vastapaino.

L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Finlex. https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301

Laitinen, M. & Niskala, A. (2018). Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa: Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. (9–16). Tampere: Vastapaino.

Laurila, J. (2016). ”MÄÄ NIINKU TAVALLAAN PAKENIN ELÄMÄÄ SIL JUOMISEL” - Mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden kuvauksia elämäntilanteesta ja palvelukokemuksista. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Leppo, A. & Perälä, R. (2002). Huumeidenkäyttäjä hyvinvointivaltion katveessa -toimijuus kilpailutetun opioidikorvaushoidon arjessa. Teoksessa: Honkasalo, M., Jylhänkangas, L. & Leppo, A. (toim.) Haavoittuva toimijuus. (83–123) Tampere: Vastapaino.

Mieli ry. (2024). Päihderiippuvuus vaikuttaa koko elämään. Saatavilla 22.9.2024. https://mieli.fi/mielenterveys-koetuksella/paihderiippuvuus-vaikuttaa-koko-elamaan/

Miettinen, T. (2024). Päihdepalveluiden saavutettavuus Kuopiossa – Palveluopas etsivän päihdetyön tueksi. AMK-opinnäytetyö. Karelia-ammattikorkeakoulu. https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2024060922376

Mäki, J. (2024). Inhimillisiä tuulahduksia kaduilla eletyssä marginaalissa - Tukialus-hankkeen työntekijöiden kuvauksia kohtaavan ja jalkautuvan päihdetyön vaikutuksista vuosina 2019-2023. Diakonissalaitos, Helsinki. https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2024/06/tutkimus-tukialus-inhimillisia-tuulahduksia.pdf

Nahkuri, J. (2024.) Alkoholin käyttö Suomessa. Saatavilla 5.8.2024. https://paihdelinkki.fi/tietopankki/tietoiskut/alkoholi/alkoholinkaytto-suomessa/

Nivala, E. & Ryynänen, S. (2019). Sosiaalipedagogiikka – Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.

Norton, M., Mochon, D., Ariely, D. (2011). The IKEA effect: When labor leads to love. Journal of Consumer Psychology, 22. 2(012). (453–460). doi.org/10.1016/j.jcps.2011.08.002

Nykänen, A. (2021). ”En minä halunnut tätä.” Helsingin Sanomat 5.12.2021. Saatavilla 11.1.2024. https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000008284593.html

Onnettomuustutkintakeskus [OTKES]. (2024) Nuorten tapaturmaiset huumekuolemat vuonna 2023. Tutkinnan tunnus: T2023-S1. Saatavilla 3.10.2024. https://turvallisuustutkinta.fi/material/sites/otkes/otkes/5ky90dpes/T2023-S1_Nuorten_huumekuolemat_tutkintaselostus.pdf

Pohjois-Savon hyvinvointialue. [PSHVA] (N.d.) Pohjois-Savon hyvinvointialueen osallisuusohjelma 2030. Saatavilla 26.9.2024. https://pshyvinvointialue.fi/documents/594193/719483/Osallisuusohjelma.pdf/9c2f1462-1558-59fd-8a8f-11ebf1ef0626?t=1704365378679

Poikonen, H. (2018). Peruspalveluiden saavutettavuus ja oikeusturva päihdehuollossa. Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. 1. painos. Saatavilla 21.9.2024. http://www.ehyt.fi/sites/default/files/tiedostot/peruspalveluiden_saavutettavuus_verkkoon.pdf

Ruuskanen, P. (2021). Avustushakemus STEA:lle. Sirkkulanpuiston toimintayhdistys ry.

Inkinen, S. (2022). Kuopion kaduille jalkautunut etsivä päihdetyö on onnistunut lyhyessä ajassa lisäämään yleistä turvallisuutta – palkittiin nyt Kuopion kaupungin Turvallisuusteolla. Savon Sanomat. Saatavilla 10.1.2024. https://www.savonsanomat.fi/paikalliset/5509919

Sirkkulanpuisto. (N.d.) EPIS! Sirkkulanpuiston etsivän päihdetyön hanke. Saatavilla 26.9.2024. https://sirkkulanpuisto.nettisivut.fi/hankkeet/epis-sirkkulanpuiston-etsivan-paihd/

Sirkkulanpuisto. (2023). Sirkkulanpuiston toimintayhdistyksen verkkosivut. Saatavilla 22.12.2023. https://sirkkulanpuisto.nettisivut.fi/

Sosiaali- ja terveysministeriö [STM]. (N.d.a). Mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistus. Saatavilla 12.1.2024. https://stm.fi/mielenterveys-ja-paihdelainsaadannon-uudistus

Sosiaali- ja terveysministeriö [STM]. (N.d.b). Päihde- ja riippuvuustyön palvelut. Saatavilla 23.9.2024. https://stm.fi/paihdepalvelut

Sosiaali- ja terveysministeriö [STM]. (N.d.b). Osallisuuden edistäminen. Saatavilla 26.9.2024. https://stm.fi/osallisuuden-edistaminen

Suomen sosiaali- ja terveys ry [Soste]. (2018). Osallisuus on tunne siitä, että kuuluu johonkin. Saatavilla 23.9.2024. https://www.soste.fi/osallisuus-on-tunne-siita-etta-kuuluu-johonkin/

Svensson, N. P., Horner-Knight, S., Husebye, T., Muerwald, S. & Schaffranek, J. (2003). Outreach work with young people, young drug users and young people at risk. Emphasis on secondary prevention. Saatavilla 12.1.2024. https://rm.coe.int/1680745fdc

Tutkimuseettinen neuvottelukunta [TENK]. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Saatavilla 26.8.2024. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL]. (2024a). Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100 %:n alkoholina, litraa. [Valitut indikaattorit: 714; alue: Kuopio, vuosi: 2016-2023; sukupuoli: yhteensä]. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. Saatavilla 3.10.2024. https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/kaavio?indicator=s05KBAA=&region=szaqAAA=&year=sy5ztbbQ0zUEAA==&gender=t&t=line

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL]. (2024b). Asiakasosallisuus palvelujärjestelmässä. Saatavilla 23.9.2024. https://thl.fi/aiheet/sote-palvelujen-johtaminen/asiakas-palveluissa/asiakasosallisuus-palvelujarjestelmassa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL]. (N.d.). Keskeiset käsitteet. Saatavilla 7.2.2024. https://thl.fi/aiheet/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdetyo/mita-ehkaiseva-paihdetyo-on/keskeiset-kasitteet

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL]. (2023). Päihdehaitat. Saatavilla 22.9.2024. https://thl.fi/aiheet/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito/paihdehaitat

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL]. (2024c). Jätevesitutkimus: väestötason huumeiden käyttö. Stimulanttihuumeiden käyttö jätevesiverkoston alueella, mg / 1 000 asukasta /päivä (suoma-laiset kaupungit lähialueineen) vuosina 2012–2024. Saatavilla 3.10.2024. https://thl.fi/documents/155392151/190158853/Kuva1_huumeiden_jatevesitutkimus_29_kaupunkia.pdf/72dff344-4a54-cefc-09e8-709fc554ae06/Kuva1_huumeiden_jatevesitutkimus_29_kaupunkia.pdf?t=1719498689014

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. (2015). Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. (2013). Johdanto. Teoksessa: Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. (toim.) *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle.* (5–10). Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

York, R. (2020). Social Work Research Methods: Learning by Doing / Reginald O. York, University of North Carolina, Wilmington. Kalifornia: SAGE.

Kansikuvan lähde:

Monto, Tiia. 10.10.2015. Kuopio Market. Wikimedia commons.

Opinnäytetyön aineistonhallintasuunnitelma

1. Aineistojen yleinen kuvaus

Tutkimuksen aikana EPIS! -hankkeen asiakkaita haastatellaan anonyymisti käyttäen tukena kirjauskaavaketta, jossa koottuna sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä. Anonymiteetin suojaksi vastaukset kirjaa ylös haastattelija.

2. Aineiston dokumentaatio ja laatu

Aineisto kerätään haastattelulomakkeille käsin kirjoittamalla, eikä vastauksia yksilöidä mitenkään. Dokumentaatiotapa valittiin sen vuoksi että se säilyttää asiakkaan täyden anonymiteetin, sekä sen vuoksi että ulkoinen väline ei vaikuta haastattelijan ja haastateltavan väliseen vuorovaikutukseen. Dokumentaation laatu varmistetaan käymällä kirjattavat vastaukset yhdessä läpi haastateltavan kanssa haastattelun lopuksi.

3. Säilytys ja varmuuskopiointi

Aineistoa säilytetään opinnäytetyön tekemisen aikana paperimuotoisena opinnäytetyöntekijöiden hallussa. Aineistoon pääsee opinnäytetyön tekemisen aikana käsiksi vain opinnäytetyön tekijät eikä aineistoa siirretä digitaaliseen muotoon.

4. Säilyttämiseen liittyvät eettiset ja laillisuuskysymykset

Kerätty materiaali on tietoturvallista eikä sisällä mitään asiakkaita yksilöivää tietoa. Kerätty materiaali kuuluu opinnäytetyöntekijöille, eikä siihen ole käyttöoikeutta ulkopuolisilla.

5. Aineiston avaaminen ja pitkäaikaissäilytys

Aineistoa ei säilytetä jatkokäyttöä varten, vaan se tuhotaan analysoinnin jälkeen. Lakisääteinen muutos päihde- ja mielenterveyspalveluissa poistaa tarpeen tutkia hankkeen vaikuttavuutta, tai tarpeen arvioida olisiko tutkitun kaltaisille hankkeille tarvetta tulevaisuudessa.

Teemahaastattelun kysymykset

Miten päädyit mukaan EPIS! -hankkeen toimintaan/hankkeen asiakkaaksi?
Millainen mielikuva ensimmäisestä kohtaamisesta hankkeen työntekijöiden kanssa on jäänyt?

Muistatko, vaikuttiko kohtaaminen sen hetkiseen tilanteeseesi?
Johtiko kohtaaminen jonkun palvelun alkamiseen?

Miten yhteistyö on sujunut hankkeen työntekijöiden kanssa?

Minkälaista neuvontaa tai apua olet saanut työntekijöiltä?

Millaista asiointitukea olet saanut hankkeelta? *(Esim: päihdepalvelut, asumispalvelut, sosiaalipalvelut, terveydenhuolto, arkiasiointi)*
Miltä asiointi hankkeen tukemana on tuntunut? *(virasto, sairaala, yms. tahot)*

Onko tuettu asiointi mielestäsi vaikuttanut asioinnin kulkuun?

Millaista muuta apua tai tukea olisit toivonut saavasi hankkeen työntekijöiltä?

Millaista apua olet saanut päihteiden aiheuttamiin ongelmiin hankkeen kautta?
Miten kuvailisit omaa asemaasi palveluihin pääsemisessä? / Entä hankkeen vaikutus?

Mitä mieltä olet etsivästä päihdetyöstä, jota tehdään kaduilla/julkisilla paikoilla?
Onko mielestäsi tällaiselle etsivälle työlle tarvetta Kuopiossa?

Kuvaile elämäntilannettasi nyt?

Oletko tällä hetkellä jonkun muun palvelun piirissä?

Miten koet tulevaisuudessa pärjääväsi ilman hankkeen antamaa tukea?

Onko sinulla selvillä muut tukea tarjoavat tahot?